

Nr 143.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa ändringar i gällande bestämmelser angående värnpliktslån; given Stockholms slott den 28 februari 1947.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Allan Vougt.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 februari 1947.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, MOSSBERG, WEIJNE.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet och med statsrådet Mossberg anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Vougt, frågor om ändringar i gällande bestämmelser angående värnpliktslån samt anför härutinnan följande.

För att lätta de svårigheter i ekonomiskt hänseende som kunna uppkomma till följd av militärtjänst ha statsmakterna vidtagit olika åtgärder. Till dessa hör utgivandet av räntefria lån från staten. Denna form av ekonomiskt bistånd infördes under beredskapstiden för att bereda lättnad åt dem som till följd av

beredskapstjänstgöring fått sin ekonomi rubbad. Sedermera ha bestämmelser meddelats i avsikt att under fredsförhållanden tillgodose sådana lånebehov som ha visst samband med militärtjänstgöring.

I skrivelse den 29 januari 1947 har försvarets socialbyrå framlagt förslag till vissa ändringar i de för beredskapsförhållanden gällande författningarna om värnpliktslån ävensom till utvidgning av möjligheterna att erhålla värnpliktslån.

Över socialbyråns förslag ha efter remiss utlåtanden avgivits av chefen för försvarsstaben, försvarets civilförvaltning, statskontoret, socialstyrelsen, riks-försäkringsanstalten, överståthållarämbetet efter hörande av värnpliktslånenämnden i Stockholms stad samt länsstyrelserna i Stockholms län, Malmöhus län, Göteborgs och Bohus län, Värmlands län och Västerbottens län, den sistnämnda efter hörande av Västerbottens läns värnpliktslånenämnd.

Gällande bestämmelser.

Beredskapsbestämmelser.

Bestämmelser om värnpliktslån meddelades i en förordning den 31 augusti 1940 (nr 824). Med de ändringar som skett genom förordning den 30 juni 1942 (nr 522) innehåller förordningen om värnpliktslån i huvudsak följande. Värnpliktslån kan erhållas av den som inkallats till militärtjänst under beredskapsförhållanden. Förvaltningen av lånemedlen handhas under statskontorets överinseende av länsstyrelserna. Låneverksamheten i övrigt handhas å statens vägnar av försvarets socialbyrå (från och med den 1 juli 1946) och av särskilda värnpliktslånenämnder med biträde av familjebidragsnämnderna. Allmänna förutsättningar för beviljande av värnpliktslån äro dels att sökanden till följd av värnpliktstjänstgöringen råkat i svårigheter av ekonomisk art, vilka kunna befaras äventyra hans möjligheter att efter slutad tjänstgöring fullfölja påbörjad yrkesutbildning eller vinna utkomst i det yrke eller den näring, varav han före inkallelsen haft sin bärgning, eller vilka eljest innebära en avsevärd rubbning av hans ekonomi, dels att sökanden gjort vad på honom skäligen ankommit för att avvärja svårigheterna och dels att sökanden måste antagas vara ur stånd att utan hjälp av värnpliktslån inom skälig tid övervinna svårigheterna. Värnpliktslån må beviljas med lägst 200 och högst 5 000 kronor. Återbetalning av lån skall i regel ske på fem år med början från och med kvartalet näst efter det ett år förflutit från beslutet om lånet. Jämkning av amorteringsvillkoren kan medges där omständigheterna föranleda därtill men amorteringstiden får icke utsträckas utöver tio år från nyssnämnda tidpunkt. — Enligt förordningens ursprungliga lydelse utgjorde längsta amorteringstiden åtta år, räknat från och med kvartalet näst efter det ett år förflutit från lånets utlämnande. — Ansökan om värnpliktslån skall göras senast tre månader efter det sökanden avslutat sin värnpliktstjänstgöring eller, därest tjänstgöringen avslutats före förordningens ikraftträdande, senast tre månader därefter; dock att där särskilda omständigheter föranleda därtill lån må beviljas på grund av senare gjord ansökan. Ansökan skall göras hos familje-

bidragsnämnden i den kommun den värnpliktige tillhör. Sedan familjebidragsnämnden införskaffat eventuellt erforderlig utredning skall den med eget yttrande överlämna ansökningen till vederbörande värnpliktslånenämnd, som äger besluta i ärendet. Ha inom nämnden förekommit skiljaktiga meningar vid fattande av beslut, varigenom värnpliktslån beviljats, eller beviljar nämnden lån till högre belopp än 1 000 kronor eller lån till värnpliktig, vars tjänstgöring under de senast förflutna tolv månaderna understigit sextio dagar, skall emellertid nämndens beslut för att bli gällande underställas socialbyråns prövning. Vid missnöje med värnpliktslånenämnds beslut får sökanden besvära sig hos socialbyrån. Dess beslut får icke överklagas.

Enligt förordningen den 31 augusti 1940 (nr 825) angående utsträckt tillämpning av förordningen om värnpliktslån (1940:824) gälla de nu återgivna bestämmelserna tills vidare även beträffande underbefäl i reserven som tjänstgjort vid krigsmakten under tid då värnpliktiga varit inkallade till beredskaps-tjänstgöring.

Genom kungörelse den 25 maj 1945 (nr 195) angående värnpliktslån till viss långtidsinkallad militär personal har förordnats, att värnpliktslån enligt förordningen den 31 augusti 1940 (nr 824) skall, ehuru förordningen eljest icke är tillämplig, kunna erhållas även av långtidsinkallad som avses i kungörelsen den 25 maj 1945 (nr 194) angående övergångsförmåner till viss långtidsinkallad militär personal ävensom av förutvarande fast anställt manskap som, enligt vad därom särskilt stadgas, i samband med försvarsberedskapens avveckling blivit berättigat till civilanställningsförmåner. Härvid skola dock såsom särskilda föreskrifter gälla bland annat, att lån kan beviljas med högst 7,000 kronor och även för tillgödoseende av lånebehov som avser påbörjande av yrkesutbildning eller vinnande av utkomst i yrke eller näring, varav sökanden icke tidigare haft sin bärgning. Ansökan om värnpliktslån enligt denna kungörelse skall göras senast tre månader efter kungörelsens ikraftträdande eller, därest tjänstgöringen avslutas senare, senast inom tre månader därefter; dock att där särskilda omständigheter därtill föranleda lån må beviljas på grund av senare gjord ansökan.

Vidare har genom kungörelse den 29 juni 1945 (nr 495) angående värnpliktslån till vissa under militärtjänstgöring skadade förordnats, att den som under militärtjänstgöring å tid, då förstärkt försvarsberedskap varit rådande, eller vid fullgörande under militärtjänstgöring av arbetsuppgifter sammanhängande med avveckling av dylik beredskap eller andra av krig föranledda förhållanden skadats till följd av olycksfall eller annorledes under sådan tjänstgöring ådragit sig sjukdom må, oaktat förordningen den 31 augusti 1940 (nr 824) om värnpliktslån eljest icke är tillämplig, kunna erhålla värnpliktslån enligt nämnda förordning. För att kunna erhålla dylikt lån skall sökanden vara hänförlig till personal som avses i 1 § förordningen den 18 juni 1927 (nr 234) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, d. v. s. värnpliktig eller till manskap hörande fast anställd eller frivillig. Sökandens ekonomiska svårigheter skola i huvudsak ha sin grund i den ådragna kroppsskadan eller sjukdomen. Lån kan beviljas även

för tillgödoseende av lånebehov som avser påbörjande av yrkesutbildning eller vinnande av utkomst i yrke eller näring varav sökanden icke tidigare haft sin bärgning. De i 1940 års förordning om värnpliktslån meddelade bestämmelserna angående viss tid för ingivande av låneansökan äga icke tillämpning å här avsedda lån till under militärtjänstgöring skadade.

Fredsbestämmelser.

Enligt kungörelse den 29 juni 1945 (nr 494) angående lån från värnpliktslånefonden kan värnpliktslån utgivnas till visst före detta fast anställt manskap och till värnpliktiga som undergått befälsutbildning. Även dessa lånemedel förvaltas under statskontorets överinseende av länsstyrelserna. Låneverksamheten i övrigt handhas å statens vägnar av försvarets socialbyrå med biträde av familjebidragsnämnderna. Med dessa lån ha sålunda de särskilda värnpliktslånenämnderna icke någon befattning. Värnpliktslån enligt denna kungörelse må beviljas sökande endast i den mån så prövas erforderligt för underlättande av yrkesutbildning eller för utövande av yrke eller näring, varav sökanden har sin bärgning, eller för övergång till annan verksamhet, allt under förutsättning att den fasta anställningen eller befälsutbildningen uppenbarligen bidragit till att framkalla eller öka föreliggande lånebehov. Lånebeloppen utgöra enligt denna kungörelse liksom enligt 1940 års förordning om värnpliktslån lägst 200 och högst 5 000 kronor. Beträffande återbetalning är stadgat endast, att lånet skall vara i sin helhet återbetalat senast inom tio år efter det lånet beviljats. Ansökan om lån skall göras inom viss tid efter avslutad anställning eller utbildning.

Förslag till ändringar i författningarna om värnpliktslån.

Socialbyråns förslag till ändringar i författningarna om värnpliktslån avse endast för beredskapsförhållanden gällande författningar. Ändringsförslagen innebära, att värnpliktslånenämndernas verksamhet skall upphöra med utgången av budgetåret 1946/47, att de längsta amorteringstider, som gälla enligt 1940 års värnpliktslåneförordning i dess ursprungliga och dess år 1942 ändrade lydelse, skola utsträckas med högst fem år samt att sådan ansökan om lån enligt 1940 års värnpliktslåneförordning och 1945 års kungörelse angående värnpliktslån till viss långtidsinkallad personal som efter den 30 juni 1947 inkommit till familjebidragsnämnd för vidarebefordran till socialbyrån icke må av byrån upptagas till prövning utan Kungl. Maj:ts i varje särskilt fall lämnade medgivande.

Beträffande värnpliktslånenämndernas avveckling med utgången av budgetåret 1946/47 har socialbyrån erinrat om att all tvångstjänstgöring till följd av beredskapen och dess avveckling upphört med utgången av juni månad 1946 och framhållit, att antalet ansökningar om värnpliktslån enligt de för beredskapsförhållandena gällande författningarna numera är obetydligt. I denna del har socialbyrån vidare anfört i huvudsak följande.

Med anledning av den sålunda konstaterade minskningen i värnpliktslånenämndernas verksamhet kan det enligt socialbyråns mening ifrågasättas, huru-

vida värnpliktslånenämnderna böra bibehållas längre än till och med utgången av innevarande budgetår. Byrån vill erinra om att det vid riksdagens behandling år 1940 av Kungl. Maj:ts då framlagda förslag till värnpliktslåneförordning rådde tvekan, huruvida värnpliktslånenämnder borde inrättas men att man då fann sådana — bland annat med hänsyn till att antalet värnpliktslåneansökningar skulle bli stort — vara erforderliga. Skälen för deras bibehållande under nuvarande förhållanden synas emellertid icke vara tillräckliga, även om de med deras verksamhet förenade kostnaderna icke äro av den storleksordningen, att detta i och för sig kan motivera deras avskaffande; för innevarande budgetår finnes under fjärde huvudtitelns förslagsanslag till Avveckling av beredskapen m. m. beräknat ett belopp av 15 000 kronor för bestridande av kostnaderna för värnpliktslånenämndernas verksamhet. På värnpliktslånenämnderna enligt 1940 års värnpliktslåneförordning ankommande uppgifter böra i fortsättningen åvila försvarets socialbyrå. Väsentligen får detta betydelse endast i fråga om värnpliktslån till under militärtjänstgöring skadade, och antalet dylika låneansökningar torde icke komma att bli större än att socialbyrån utan personalökning kan handlägga dessa ärenden utan biträde av värnpliktslånenämnder. Byrån torde i stället böra i erforderliga fall inhämta utlåtanden över ansökningarna från vederbörande länsarbetsnämnder, vilka med hänsyn till omskolningsverksamheten ändock ha att taga befattning med denna personalkategori och därför kunna beräknas äga viss kännedom om de skadades förhållanden och alltså även om deras eventuellt föreliggande behov av ekonomisk hjälp i form av lån. Vidare får socialbyrån taga ökad befattning med framställningar från låntagare enligt de olika värnpliktslåneförordningarna om ändring i fastställda amorteringsvillkor för beviljade lån, men ej heller denna ökning av byråns arbetsbörda torde bli större än att den kan bäras utan personalökning. Byrån förutsätter emellertid, att den tillfälliga personal, som nu finnes anställd vid byrån på grund av vissa byrån ålagda avvecklingsuppgifter, skall få bibehållas jämväl under nästkommande budgetår, varunder handläggningen av ärenden rörande ersättning av statsmedel för oriktigt utbetalade familjebidrag måste förutsättas komma att fortgå.

Mot socialbyråns förslag i denna del har icke någon erinran gjorts vare sig från *remissmyndigheternas* eller av dem hörda *värnpliktslånenämnders* sida.

I fråga om amorteringstidernas utsträckande med högst fem år har *socialbyrån* efter hänvisning till de olika återbetalningsbestämmelser som enligt det föregående gälla å ena sidan enligt 1940 års värnpliktslåneförordnings ursprungliga lydelse och å andra sidan enligt den år 1942 vidtagna ändringen i förordningen vidare anført.

Av redogörelsen för de för olika lån gällande återbetalningsbestämmelserna framgår, att de år 1940 beviljade värnpliktslånen enligt föreskrift i 1940 års oförändrade värnpliktslåneförordning skola vara i sin helhet återbetalade under år 1949. Det har av arbetsmarknadscommissionen och socialbyrån ansetts vara skäligt att i mån av behov bevilja de låntagare från år 1940 och de närmaste åren därefter, som efter lånens erhållande blivit inkallade till ytterligare och i åtskilliga fall längre beredskapstjänstgöring, anstånd med amorteringarnas erläggande. Sedan beredskapen upphört, återstår emellertid för åtskilliga låntagare alltför kort tid för att amorteringarna skola kunna i sin helhet fullgöras inom föreskriven tid. Det har också i flera fall visat sig, att låntagare, som haft svårigheter att återbetala under den ursprungligen fastställda tiden, kunnat fullgöra sin amorteringsskyldighet, sedan amorteringstiden utsträckts. Statens fordran för värnpliktslån bör enligt byråns uppfattning avskrivnas endast i fall, då fordran uppenbarligen är värdelös. Då den

gräns för amorteringstidens utsträckande, som ursprungligen fastställdes, såsom anförts, snart nås, synes det socialbyrån vara påkallat, att åtgärder vidtagas i syfte att länmyndigheten skall kunna i erforderliga fall medgiva en förlängning av amorteringstiden. Detta synes lämpligen böra ske på det sättet, att länmyndigheten medgives att utsträcka den enligt 1940 års värnpliktslåneförordning bestämda längsta amorteringstiden — i vissa fall åtta år och i andra fall tio år — med ytterligare högst fem år.

Förslaget om förlängning av amorteringstiderna har tillstyrkts av samtliga *remissmyndigheter*. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* har emellertid, under hänvisning till att förvaltningen av lånen handhas av länsstyrelserna och att prövning av ändringar i återbetalningsvillkoren genom socialbyrån därför måste anses mindre ändamålsenlig, funnit det böra övervägas att överlåta åt länsstyrelserna att besluta om ändringar i amorteringsvillkoren.

Vad angår angivandet av en viss tidsgräns för sökande av värnpliktslån har *socialbyrån* ifrågasatt, huruvida icke möjligheterna att söka värnpliktslån enligt 1940 års värnpliktslåneförordning och 1945 års kungörelse angående värnpliktslån till viss långtidsinkallad personal borde helt upphöra med utgången av innevarande budgetår. För att i fall där särskilda omständigheter föreligga, exempelvis opåräknade svårigheter att erhålla utkomst, hålla möjligheten till lån öppen har emellertid socialbyrån stannat vid förslaget att efter den 30 juni 1947 inkommen låneansökan icke får upptagas till prövning utan Kungl. Maj:ts medgivande.

Förslaget har även i denna del av flertalet *remissmyndigheter* lämnats utan erinran. *Statskontoret* har emellertid föreslagit, att rätten att erhålla värnpliktslån enligt samtliga förut berörda för beredskapsförhållanden gällande författningar skall helt upphöra vid utgången av innevarande budgetår. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* har ifrågasatt, huruvida icke åt socialbyrån kan överlåtas att pröva i vad mån efter den 30 juni 1947 inkommen ansökan bör upptagas.

Departements-
chefen.

För egen del finner jag övervägande skäl tala för att, såsom föreslagits, värnpliktslånenämndernas verksamhet bör upphöra med utgången av innevarande budgetår. Jämväl förslaget om utsträckande av amorteringstiderna enligt 1940 års värnpliktslåneförordning, såväl i dess ursprungliga som i dess år 1942 ändrade lydelse, synes mig böra biträdas. Prövningen av frågor som röra återbetalningsvillkor bör lämpligen ankomma på socialbyrån. De bestämmelser om tid för ansökans ingivande, som redan gälla enligt 1940 års värnpliktslåneförordning och 1945 års kungörelse angående värnpliktslån till viss långtidsinkallad personal, synas motsvara föreliggande praktiska behov, och jag finner därför för närvarande icke skäl till ändring härutinnan. På Kungl. Maj:t torde emellertid få ankomma att meddela de bestämmelser som i detta hänseende kunna finnas erforderliga i samband med beredskapsåtgärdernas avveckling.

Vid tillämpningen av gällande bestämmelser kan behov uppkomma av ytterligare ändringar i de föreskrifter av ekonomisk-administrativ art som inrymmas i ifrågavarande förordning. Med hänsyn härtill förordar jag, att Kungl.

Maj:t av riksdagen inhämtar bemyndigande att vidtaga dylika ändringar, sålunda jämväl de av mig i detta sammanhang förordade.

Förslag till utvidgning av möjligheterna att erhålla värnpliktslån.

Socialbyrån har föreslagit, att den förmån att kunna erhålla räntefria lån från staten som enligt den förut berörda kungörelsen av den 29 juni 1945 (nr 495) angående värnpliktslån till vissa under militärtjänstgöring skadade gäller under förstärkt försvarsberedskap och avveckling därav skall utsträckas att gälla även under fredsmässig militärtjänstgöring. *Socialbyrån* har härutinnan anfört i huvudsak följande.

Den som efter den förstärkta försvarsberedskapens upphörande fullgjort honom åliggande tjänstgöring enligt 27 § värnpliktslagen eller efter samma tidpunkt innehaft fast anställning och därunder ådragit sig skada eller sjukdom är icke behörig att för närvarande erhålla värnpliktslån. Emellertid kan sådan skadad enligt av Kungl. Maj:t i brev den 25 maj 1945 och den 29 juni 1946 meddelade särskilda bestämmelser angående omskolning m. m. av under militärtjänstgöring skadade, i likhet med dem som skadats under beredskaps-tjänstgöring, när så befinnes erforderligt beredas dylik omskolning. Det har emellertid i vissa fall, där omskolning icke ansetts böra komma till stånd, och i vissa andra fall, där omskolning skett, visat sig, att de skadade icke utan hjälp av lån, exempelvis för underlättande av egen rörelses startande och dylikt, kunna erhålla utkomst genom eget arbete. Det synes därför byrån angeläget, att även sådana under militärtjänstgöring skadade, vilka enligt vad ovan framhållits för närvarande icke äro behöriga erhålla värnpliktslån, medgivas rätt till dylikt lån.

Socialbyrån har framhållit, att den föreslagna utvidgningen av möjligheten att erhålla värnpliktslån lämpligast syntes kunna ske genom utsträckning av tillämpningen av kungörelsen den 29 juni 1945 angående värnpliktslån till vissa under militärtjänstgöring skadade.

Chefen för försvarsstaben har uttalat, att förslaget i denna del helt överensstämmer med hans uppfattning, att i princip skäl icke föreligga att göra skillnad mellan den som skadats under normal fredstjänstgöring och den vars skada uppkommit under annan tjänstgöring.

Försvarets civilförvaltning har funnit tveksamt, huruvida behov av lån i de fall förslaget avser kan föreligga, men ansett sig icke böra motsätta sig förslaget. Bestämmelser i detta hänseende böra dock enligt ämbetsverkets mening meddelas icke i den för beredskapsförhållanden avsedda kungörelsen 1945: 495 utan i kungörelsen 1945: 494 angående lån från värnpliktslånefonden.

Statskontoret har erinrat om ett uttalande av föredragande departementschefen angående värnpliktslån till vissa beredskapsinvalidier vid anmälan av propositionen 1945: 198, att frågan huruvida värnpliktslån borde fortsättningsvis beviljas i anledning av olycksfall som inträffat under fredsmässig militärtjänstgöring torde komma under bedömande vid fortsatt utredning rörande omskolning av i militärtjänst skadade, vilken utredning handhas av kommittén för partiellt arbetsföra. Därest rätten att erhålla värnpliktslån redan nu utvidgas till att omfatta även under militärtjänstgöring i fredstid skadade värnpliktiga, ligger det enligt ämbetsverkets mening närmast till hands att dessa lån beviljas från värnpliktslånefonden.

Även *socialstyfvelsen* och *riksförsäkringsanstalten* ha tillstyrkt förslaget om vidgad rätt till värnpliktslån.

Departements-
chefen.

Den omnämnda kommittén för partiellt arbetsföra som förutsatts komma att bedöma frågan om värnpliktslån till under fredsmässig militärtjänstgöring skadade har hittills icke behandlat hithörande spörsmål och när så kommer att ske kan icke för närvarande närmare bedömas. Enligt vad som uppgivits kommer måhända vid övervägande av hjälpåtgärder av här avsett slag åt partiellt arbetsföra de i militärtjänst skadade icke att betraktas såsom särskild grupp. På nu anförda skäl och då behov av särskilda åtgärder på detta område visat sig föreligga, finner jag den omständigheten, att resultatet av den berörda utredningen ej föreligger, icke böra utgöra hinder för ett genomförande nu av det av försvarets socialbyrå framlagda förslaget. Bestämmelser i ämnet torde böra meddelas i den för fredsförhållanden avsedda kungörelsen den 29 juni 1945 (nr 494) angående lån från värnpliktslånefonden i följd varav lånen komma att utgå från den särskilda utlåningsfond som benämnes Värnpliktslånefonden. Ett genomförande av vad sålunda föreslagits torde i allt fall icke för nästkommande budgetår påkalla någon ytterligare kapitalinvestering i värnpliktslånefonden.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att

dels besluta om de ändringar av bestämmelserna i förordningen den 31 augusti 1940 (nr 824) om värnpliktslån, som av mig i det föregående angivits,

dels ock, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående av mig anförts, meddela bestämmelser om värnpliktslån till under fredsmässig militärtjänstgöring skadade, att utgå från Värnpliktslånefonden.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Stig Roswall.